

**Teadur Risto Hakomäki, Soome Rahvusmuuseum,
Kogude- ja uurimisosakond:** Kogudepoliitika Soomes
- näitena Rahvusmuuseumi uus kogudepoliitika kava

Kogudepoliitika planeerimine Soomes

- Museoloogia spetsialistide seminar, Vääksi 1975
- Materiaalne kultuur Soomes 20. sajandil, Lammi 1980, Ethnos ry
- Muuseumipoliitiline kava, Muuseumiamet 1981
- Muuseumide dokumentatsiooni ja uurimistööd käsitlev seminar, Vaasa ja Uumaja 1982, korraldajaks Muuseumiamet
- Muuseumide dokumentatsiooni- ja uurimiserühma märkused, Muuseumiamet 1987
- Muuseum 2000 komisjoni märkused

Kogudepoliitika lähtepunktid

- Soomes on 163 kutselist muuseumi, mis vastutavad 321 muuseumiobjekti eest.
- Külastajate arv neis on aastas u. 5 milj
- Riiklikke keskmuseume on kolm: Soome Rahvusmuuseum, Riiklik Kunstimuuseum ja Loodusteaduslik Keskmuseum.
- Riiklikke erimuuseumi on 14.
- 20 maakonnamuuseumi ja 16 piirkondlikku kunstimuuseumi.
- Muuseumid kuuluvad haridusministeeriumi haldusesse.
- Muuseumiamet vastutab lisaks Soome Rahvusmuuseumile ka 16 teise muuseumi ning Häme kindluse ja Olavilinna tegevuse eest.
- Soome muuseumidest on u. 1/3 kogudepoliitiline kava, 1/3 on koostamisel, 1/3 ei ole olemas
- kogude täiendamine, loendamine, uurimine ja säilitamine on muuseumitöö põhiosa, mis kipub jääma silmale näha oleva tegevuse varju
- muuseumi ajalugu ja taustorganisatsioon
- muuseumi tegevuse eesmärk, väärtused ja visioonid
- muuseumi varasemad ja praegused kogustrateegiad, kogumiskavad, harjumused, "hiljainen tieto" ("varjatud info")
- majanduslikud, töötajate, ruumide jne ressursid

Kogudepoliitiline kava peaks sisaldama

- säilitamisvastutuse definitsiooni vastavalt muuseumi tegevusele
- kogude sisu ja hulga järelvalvet
- kogude eetilisi põhimõtteid: kogude hankimis-, kasutus- ja mahakandmisviise
- kogude muuseumiväärtuslikku klassifikatsiooni
- dokumenteerimis- ja arvelevõtmispõhimõtteid
- täiendamis- ja hankimispõhimõtteid
- laenutamise- ja säilitamispõhimõtteid
- kogude konserveerimist
- tasulisi spetsialistiteenuseid

Kogude kogumine ja säilitamine

- eksponaatidekogud
- fotod ja muu audiovisuaalne materjal
- arhiivimaterjal
- eksponaate asendavad salvestised
- digitaalne materjal
- materiaalse kultuuri (tööelu, vaba aeg, nähtused) dokumentatsioon, säilitamine ja uurimine

Eksponaatide kogumine

- pro-aktiivne täiendamine (planeeritud)
- reaktiivne täiendamine (planeerimata)
- sageli kasutatakse mõlemat viisi samaaegselt
- suund planeeritud kogumise suunas
- professionaalsuse tase: kutseline muuseum / mittekutseline muuseum = töötajate kutseline pädevus
- töötajate koostamine

Planeeritud kogumine

- töötatakse välja kogumiskava, "puuduoleva nimekiri", samuti nimekiri selle kohta, mida EI koguta
- arvesse võetakse mh säilitatava eksponaadi ainulaadsus või selle ajalooline ja piirkondlik esinemine, esteetilised väärtused, uurimise ja näitusetevgevuse eesmärgid
- vastu võetakse põhiliselt vaid kogumiskavas kirjas olevaid eksponaate
- komplekteerimistöörühm, kes otsustab, mida võetakse kogudesse

- kogumise maht kalkuleeritakse vastavalt töötajate, konserveerimise ja fondide ressursidele
- kavaga mitte kokku sobivad annetused suunatakse teistesse muuseumidesse või loobutakse neist
- planeeritud kogumine eeldab piisavalt komplekteerimiseks ette nähtud raha, eriti antiiksete eksponaatide hankimine

Planeerimata kogumine

- kogusid täiendatakse juhuslikult (annetused, testamendid, äraostmiseks pakutavad kogud, deponeerimine)
- kogumisega tegeleva personali subjektiivse huvi objektid ja intuitsioon
- muuseumileiud
- kõik hankimised vaadatakse läbi eraldi
- "nii kuidas varem on toimitud" = lähtutakse muuseumi kogumistraditsioonidest
- komplekteerimiseks ette nähtud raha vähesus on sageli planeerimata kogumise põhjuseks
- planeerimata kogumisel kannatab kogude väärtus

Kogudepoliitika ajalugu

Rahvusmuuseumis

- Muuseumiameti määrus ja seadus 1992, 2004
- Muuseumiameti kultuuriajaloo osakonna eksponaatide hankimise eesmärgid 1993

- lähimineviku eksponaatide komplekteerimistöörühma märkused 1994
- projekt Tööstuslikult toodetud materjali säilitamine, 2000
- Muuseum 2000 komisjoni märkused
- Kogumispoliitilise kava ettevalmistamine 2004-2006

Soome Rahvusmuuseumi kogudepoliitiline kava

- vajadus uuendada vanad kavad ja üles kirjutada traditsioonid
- fondide ja komplekteerimisrahade nappus: vajadus üle vaadata komplekteerimise põhimõtted
- kuidas rõhuasetused on muutunud: tänase kultuuri dokumenteerimine ja säilitamine, kogumise koordineerimine teiste muuseumidega "topeltkogumise" vältimiseks
- võrdluseks võetud Riikliku Kunstimuuseumi kava
- ICOMi muuseumitöö eetilised reeglid
- algus 2004, töö jätkuvalt käimas
- kava ettevalmistamisega seotud 20 inimest, nõupidamised kord kuus
- töörühmad: loendamine, säilitamine, uurimine, konserveerimine, prospekt
- seminarid kolleegidega maakonna- ja erimuuseumidest

Eksponaate annetavatele inimestele peab teatama varakult komplekteerimise põhimõtetest

Soome Rahvusmuuseumi kogudepoliitiline kava

SISSEJUHATUS

- Kava tähendus
- Soome Rahvusmuuseumi kogud (üldiseloomustus, täpsem nimekiri lisana)
- Varasemad kogusid puudutavad kavad
- Klassifitseerimise ja prioriseerimise probleemid

1. UURIMUS

- 1.1 Oma kogude uurimine (ülevaade viimase kümne aasta olukorrale, eesmärgid).
- 1.2 Üldine Rahvusmuuseumis tehtud uurimus (hõlmab täiendamist ja säilitamist)

2. LOENDAMINE

- 2.1 Loendamise ajalugu muuseumis (kasutusel olnud nimekirjad ja numereerimised erinevates kogudes ja nende nimed, käsiraamat lisana).
- 2.2 Digitaliseerimine
- 2.3 Loendamist puudutavad vajadused, ka digitaliseerimise prioriseerimise kava

3. TÄIENDAMINE

- 3.1 Komplekteerimine (põhimõtted, ette nähtud summad, fondid)
- 3.2. Eri kogude täiendamise põhimõtted
  - Ajaloo kogud
  - Rahakambri kogud
  - Rahvateaduse kogud
  - Soome-ugri kogud
  - Üldetnograafia kogud
  - Soome meremuuseumi kogud
  - Lähiminevik: tööstuslikult valmistatud eksponaatide säilitamine
- 3.3 Ostmise, lunastamine

3.4 Annetused (valikupõhimõtted ja otsustamisprotsess, vastuvõtmise kord, lepingud ja tänukirjad, tutvustav trükis ja kodulehekülg)

3.5 Deponeerimine (valikupõhimõtted ja otsustamisprotsess, lepingud)

3.6 Eksponaatide mahakandmine

3.7 Kogude täiendamist puudutavad üldised põhimõtted

4. KONSERVEERIMINE

4.1 Ülevaade hetkeolukorrast (sealhulgas inim- ja ruumiressursid)

4.2 Muuseumiobjektide eelnev konserveerimine ja konserveerijate roll eksponaatide siirdamisel ja uute eksponaatide käsitlemisel

4.3 Konserveerimist puudutavad üldised põhimõtted

4.4 Konserveerimise arengut puudutavad eesmärgid

5. SÄILITAMINE

5.1 Ülevaade hetkeolukorrast (fondide nimekiri ja arv, eraldi välja toodud inimressurs)

5.2 Säilitamist ja eksponaatide liikumist puudutavad põhimõtted ja tavad)

5.3 Säilitamise arengut puudutavad eesmärgid

6. NÄITUSETEGEVUS

6.1 Oma näitused

6.2 Laenutused (tingimused, põhimõtted, tavad)

6.3 Teistele deponeerimised (tingimused, põhimõtted, tavad)

6.4 Muuseumikogude muud kasutusviisid (õpetuskogud, koopiate müük ja nende müük muuseumikaupluses, õigus eksponaadi nimele)

7. KOOSTÖÖ

7.1 Koos väljatöötamist vajavad plaanid

KOKKUVÕTE

◦ Kokkuvõtte ettepanekustest

ALLIKAD JA KIRJANDUS

LISA 1: Kogud (ajalugu, maht, loendamis- ja uurimisolukord, nimeküsimumused)

LISA 2: Nimekirja käsiraamatja

LISA 3: Kogude määrustik

Täienda rahvuskogu

- tutvustav trükis

Rahvusliku omandi kogumine

- Soome Rahvusmuuseum on riiklik kultuuriajalooline muuseum, mis tutvustab Soome ajalugu ja rahvusliku kultuuri erijooni ning teiste maade kultuure. See on üldkasulik, riigiasutus, mis kogub ja säilitab ainelist kultuuriajaloolist rahvuslikku omandit uurimis- ja õppetöö, infovahetuse ja näituste tarvis. Kultuuriomandi säilitamisel lähtutakse rahvusvahelistest muuseumieetika põhimõtetest.
- Soome Rahvusmuuseum kogub:
- üksikuid esmeid või tervikkogusid, mis ühtivad muuseumi kogumisploanidega
- esmeid kõikidest ajaperioodidest, samuti tänapäevast, kõigist ühiskonnaklassidest ja kõikjalt Soomest
- rariteetsete ja hinnaliste esemete kõrval ka igapäevaseid tarbeesemeid

Trükis Täienda rahvuskogu

Eksponaatide komplekteerimine

Oluline osa Rahvusmuuseumi kogude eksponaatidest on saadud annetuste teel. Muuseumi kogude täiendamisel on jätkuvalt abiks inimeste kultuuritahe. Järgnevalt on esitatud komplekteerimise tingimused ja heakskiidetud tavad:

Annetamine

- omistamisõigus siirdub muuseumile tasuta
- muuseum võtab eseme vastu, saades omistaja-, tegija- ja muud õigused
- muuseum võib kasutada eksponaati temale soovitud viisil muuseumi üldisi heakskiidetud põhimõtteid arvestades
- Annetaja kinnitab allkirjaga, et ta on eseme loovutatud muuseumile täielikult ja tagastamiskohustuseta ning on nõus muuseumi esitatud tingimustega
- Annetuse võimalikkus: kas ühingul, fondil, firmal, üksikisikul või nt jagamata pärandit on õigus annetada
- Muuseum ei ole kohustatud vastu võtma annetusi

Testament

- muuseum peab nõustuma testamendi tingimustega

- juhul kui tingimustega pole võimalik nõustuda, ei ole muuseum kohustatud testamenti heaks kiitma

Ostmine

- omistamisõigus siirdub muuseumile pärast ostu hüvitamist
- vastuvõttingimused on samad, mis annetamise korral, lisaks müüja kinnitab ja vastutab selle eest, et tal on õigus eset müüa

Lunastamine

- lunastamise all mõeldakse muinasmälestisseaduse (295/1963) kohaselt lunastatud esemeid
- muinasmälestisseaduse kohaselt maalt leitud vanemad kui 100 aastat esemed kuuluvad riigi omandusse

Hoiule andmine

- hoiule andmise lepingu järgi antakse ese muuseumi valdusesse, kuid omandiõigus jääb andjale
- Rahvusmuuseum võtab esemeid hoiule vaid erandjuhtudel.

Esemete loovutamine

- eseme loovutamise soovi korral tuleb ühendust võtta Muuseumiametiga, nt. telefoni teel
- lepatakse kokku, kuidas eset näha saab (kodus, muuseumis, kuskil mujal või ese või pilt esemest saadetakse)
- peetakse läbirääkimised loovutamise tingimuste osas: vastuvõttingimused, ostuhind jne
- otsustatakse loovutamise vorm
- kirjalik leping kahes eksemplaris (saamisblankett ja/või kinkeleping, ärikiri, muu leping)
- ese toimetatakse muuseumi
- esemest saab muuseumi kogude eksponaat
- info eseme valmistamise, hankimise, omistamise ja kasutamise kohta on ajaloolise väärtusega ja säilitatakse samuti muuseumis

ESEME SEISUKORD

- võimalikult täiuslik, ilma oluliste puudusteta
- ese võib olla muuseumile väärtuslik ka puudulikuna
- enne müümist või annetamist ei tohi eset ise parandada, paigata, värvida vms.
- Muuseumiamet, Rahvusmuuseum, tel. 09-40501, PL 913, 00101 HELSINKI, Soome: kansallismuseo@nba.fi
- www.kansallismuseo.fi

Lähimineviku säilitamine

- "Täna on homme eile"

- Nüüdiskultuuri säilitamine on muuseumide tähtsaim, aga ka raskeim ülesanne
- Kogumise iseloom on erinevam kui traditsiooniliste muuseumiesemete puhul, masstoodang/unikaalsed käsitsi tehtud esemed
- Käsitöö ja väikeettevõtjate toodangu säilitamine
- Kogumine on raske ka esemete suure hulga ja vähevastupidavuse tõttu
- Peamiselt tööstuslikult toodetud esemed, keskne mõiste on tarbimine

Ajaline määratlemine

1. varased tööstustooted enne 1900.a.
2. 20. sajand enne Teist maailmasõda
3. sõja- ja normimisaeg 1939-1953
4. tõusu aeg 1953-1965
5. "uus tarbimise periood" 1965-

Tarbimise sünd

- 20. sajandi alguses kulus töölise palgast üle 50 % toidule, 20% elamiskulude katteks ja 12% riietele
- elatustaseme tõus: 1950ndate alguses 38% toidule, 1970 25%, tänasel päeval 10%, ostujõud on kümnekordistunud 100 aasta jooksul
- ameerikalik turustamine ja turunduse uuringud said alguse Soomes (Suomen Gallup 1945-)
- kaubanduse maht Soomes 2004.a. üle 50 mrd €
- näit. Helsingi Stockmanni kaubamajas on müügil u. 600 000 erinevat kaubaartiklit

Rahvusmuuseumi

kultuuriajaloolised kogud

- Kodumaiste esemete kogude täiendamisel on peaaegu 20. sajandi esemetel

Lähimineviku kogumise meetodid Rahvusmuuseumis

- selgitatakse välja, mis tooted on olnud populaarseimad erinevates valdkondades, erinevates ühiskonnaklassides, eri aegadel ning kogutakse nende hulgast kõige sobivamad näited
- infot kogutakse meediast, nt. oluline infoallikas on reklaam
- säilitatakse ka esemete valmistamisandmed (hulk, toote elukaar) ning
- lisamaterjalid ja asendavad salvestised (reklaamid, brošüürid, fotod, videod)
- eseme kasutamise info koostöös rahvateaduse kogumisarhiiviga (vastaaja-verkosto)
- klassifikatsioon tehakse 1998.a. jõustunud tarbimisnimestiku (COICOP) järgi esemeid kogudes ja loendades
- www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/index_talous_keh.html
- pidev koostöö teiste muuseumidega - kuhu muuseumi pakutud annetused kõige paremini võiks sobida
- 2006.a. ilmub firmadele mõeldud käsiraamat "Tööstus ja kultuuripärand", milles õpetatakse nende valduses oleva ajalooliselt väärtusliku materjaliga õigesti ümber käima

Mida kaasajast peaks säilitama?

- muuseumid määratlevad kogumise objektid vastavalt oma piirkondlikele ja temaatilistele piirangutele
- muuseum peab suutma ära tundma oma tegevusega kõige paremini haakuva materjali
- Kas säilitame nähtusi ja/või esemeid? Või mõlemaid?
- kodu, töö, vaba aeg, subkultuur: kas muuseumi kogu peab peegeldama meid ümbritsevat ühiskonda võimalikult objektiivselt?
- muuseumide vaheline tööjaotus kogumistegevuses varasema ajaga võrreldes veelgi tähtsam muuseumide ressursside vähendamise tõttu

Kogumise koordineerimine

- kohalik muuseum säilitab oma piirkonnas valmistatud tooteid ning näidiseid seal müügil ja kasutusel olevatest mujal toodetud kodumaistest ja importtoodetest
- maakonna muuseumi piirkond on laiem, seega peavad nemad materjali kogumisel tegema valiku
- riiklik erimuuseum säilitab temale spetsiifilist materjali üleriigiliselt koostöös teiste samasuguste muuseumidega

- teised erimuuseumid ja näiteks firmade muuseumid säilitavad oma kogud, tihti väga täpselt piiritletud spetsiifilise valdkonna raamides
- eri alade kogujad ja harrastajamuuseumid n-ö "ühe mehe muuseumid" on mõnikord headeks koostööpartneriteks
- Rahvusmuuseum säilitab lähiminevikust "natuke kõigest" koostöös teistega
- kõike ei ole võimalik säilitada, isegi mitte kõike kodumaal valmistatut
- samade esemete kogumist ei ole võimalik täiesti vältida ja võib-olla ei peagi
- näiteks teatud põhilisi tarbimiskaupu peabki koguma oma ajale vastavatesse interjööridesse ja näitustele

Koostöö

- lähimineviku säilitamisel on põhivastutus muuseumil, mitte tööstusel või kauplusel
- tooteid valmistaval tööstusel, maaletoojatel ja teistel firmadel on oma osa säilitusprotsessis
- Rootsi SAMDOK-süsteemi ei peeta veel Soomele vajalikuks - suund sellele oli 1980ndatel, tööd alustatakse uuesti 2006. a.
- eesmärgiks mh. rajapindade ja "mustade aukude" väljaselgitamine: Mida olulist jääb dokumenteerimata ja säilitamata?
- Millised ressursid on kasutada? Kes mida teeb? Millised on plaanid ja mis neist on prioriteetideks? Kas koostööprojektid on võimalikud?
- Tänu muuseumide vahelisele kogudehaldamisele ja muuseumide vahelisele ettevõtte arenedes kogumistegevuse koostööd ja koordineerimist on loodetavasti varasemaga võrreldes veelgi lihtsam teostada.
- Kõige olulisem on parandada infoliikumist muuseumide vahel.

Rahvusvaheline koostöö

- **Lending to Europe** - kogude liikuvus
- pikaajalised muuseumidevahelised laenu-tused
- Näitusealane koostöö
- Koostöö kultuuriväärtusega esemete maalt väljaviimise takistamiseks